

РОЗДІЛ I. МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

УДК 374.31

С. О. Довгий

ІННОВАЦІЙНІСТЬ – ВАЖЛИВА ОЗНАКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено розкриття змісту дефініцій «інновації в освіті» та «педагогічні інновації» з огляду на їхні сутнісні характеристики, ознаки новизни, закони перебігу інноваційних процесів та найбільш поширені класифікації.

Ключові слова: інновації в освіті, педагогічні інновації, нововведення, інноваційні процеси.

Постановка проблеми. Суттєвою ознакою розвитку сучасного суспільства є визнання освіти однією з найбільш масштабних і людиноємних сфер людської діяльності. Це, в свою чергу, зумовило необхідність підвищення значущості й соціальної ролі освітньої діяльності, спричинило процеси, спрямовані на визначення нових парадигм модернізації національної освітньої системи, актуалізувало інноваційний розвиток освіти, яким передбачено створення та запровадження комплексу організаційних і змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи.

Метою статті є розкриття феномену інновацій в освіті, розгляд освітньої інновації з огляду на ознаки новизни, закони перебігу інноваційних процесів, висвітлення найбільш поширених класифікацій інновацій, розгляд такого системного утворення як педагогічні інновації.

Виклад основного матеріалу. Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [4, с. 338].

На думку Н. Є. Мойсеюк, інновації в освіті означають введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності педагога й вихованця. Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Результатом інноваційних процесів є використання теоретичних і практичних нововведень, а також тих, що утворюються на межі теорії й практики, оскільки інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів [5, с. 601].

Аналізуючи інновації в освіті, Л. М. Ващенко [7] визнає їх закономірним

явищем, динамічним за характером і розвивальним за результативністю, адже запровадження інновацій в освіті дозволяє вирішити суперечності між старою системою і потребами в якісно новій освіті.

У наукових працях виділяють такі ознаки новизни:

- нові освітні ідеї та дії, що раніше не були відомі (абсолютно нових оригінальних ідей надзвичайно мало);
- адаптовані, розширені чи переоформлені інновації під впливом нових ідей та дій, що набувають особливої популярності у відповідному середовищі (за відповідних умов) та у відповідний період часу;
- трансформовані педагогічні інновації, що виникають у зв'язку з повторною постановкою мети за змінених умов.

Відповідно до поглядів В. Полянського до ознак нововведень, слід віднести:

- формальну новизну (подання відомого в іншому вигляді);
- повторення відомого з несуттєвими змінами;
- конкретизацію, уточнення вже відомого;
- доповнення уже відомого суттєвими елементами;
- створення якісно нового об'єкта.

Новизна, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти трактується як освітня інновація. Натомість інноваційна діяльність розуміється як процес внесення якісно нових елементів в освіту. Цей вид діяльності характеризується вищим ступенем творчої діяльності учасників освітнього процесу.

У процесі здійснення інноваційної освітньої діяльності створюються нові освітні технології; осучаснюється майстерність педагога; створюються умови більш досконалих форм надання освітніх послуг з метою формування особистості, здатної самореалізуватися в умовах мобільності й динамічності перебігу життєвих процесів.

Освітня інновація базується на повній концептуальній ідеї, її джерелом є дослідницька діяльність ученого-педагога або пошукова практика вчителя, керівника, колективу школи.

Перебіг інноваційних процесів в освіті визначається рядом законів, зокрема таких, як:

- закон необоротної дестабілізації педагогічного середовища – будь-який інноваційний процес вносить у педагогічне середовище необоротні зміни; цілісна система, що існує, починає руйнуватися і потребує деякого часу для створення нової системи на базі нових елементів або асиміляції старої;

- закон обов'язкової реалізації інноваційного процесу – будь-який інноваційний процес, в основі якого є педагогічне відкриття, рано чи пізно, стихійно або свідомо повинен реалізуватися;

- закон стереотипізації педагогічних інновацій – будь-яка інновація поступово перетворюється в звичні поняття і дії, отримуючи статус

стереотипної [8].

Ці закони обумовлюють і певні етапи функціонування інновацій. На першому етапі інновація сприймається як чужорідний елемент у педагогіці, часто викликає різку протидію, здається прожектерством. З часом інновація перевіряється практикою, набуває масового визнання. На останньому етапі новий підхід до навчання чи виховання стає відомим і входить до системи навчально-виховної роботи.

В. В. Химинець [7] вказує на те, що освітні інновації поділяються на:

- психолого-педагогічні – нововведення у навчальний, виховний та управлінський процеси;

- науково-виробничі – комп'ютерні та мультимедійні технології, сучасне матеріально-технічне обладнання;

- соціально-економічні – юридичні, правові та економічні нововведення.

Також у науковій літературі йдеться про рівні розвитку інновацій. Згідно аналітичних узагальнень І. Підласого, слід розрізняти низький, середній та високий рівні нововведень в освіті. До низького рівня (іншими словами псевдоінноваційного або інноваційного за назвою) відносяться нововведення, що виражаються в незвичних назвах та формулюваннях відомих явищ, процесів, технологій. Середній рівень (або так званий частково інноваційний чи інноваційний за формою) співвідноситься лише із замінами зовнішнього антуражу (форми) без порушення й поліпшення сутності. До високого рівня (по-справжньому інноваційного або інноваційного за сутністю) відносяться нововведення, що змінюють систему або її головні компоненти й ведуть до оптимізації результатів педагогічної діяльності.

Класифікація інновацій теж характеризується варіативністю підходів. Так, М. Бургін розподіляє інновації на ті, що свідчать про усвідомлену, цілеспрямовану, науково обґрунтовану діяльність, та на інновації, що виникають стихійно, без відповідної постановки завдань, усвідомлення необхідних засобів та умов, в основному під впливом ситуативних імпульсів. Для стихійних інноваційних процесів характерними є ситуативність виникнення, емпіричний рівень впровадження, відсутність наукового обґрунтування та організаційної культури втілення. Натомість цілеспрямовані інноваційні процеси мають осмислений характер діяльності. Вони теоретично обґрунтовані й організаційно сплановані.

У інших наукових джерелах наведено такі класифікації інновацій [7]:

1. За способом здійснення:

- систематичні;
- планові;
- заздалегідь продумані;
- стихійні;
- спонтанні;
- випадкові.

2. За широтою та глибиною перетворень:

- масові;
- глобальні;

- радикальні;
- фундаментальні;
- стратегічні;
- часткові;
- дрібні.

3. За характером походження:

- зовнішні;
- внутрішні.

4. За масштабом перетворень інновації:

- окремі (локальні, одиничні);
- модульні (комплекс поодиноких локальних, поєднаних між собою; стосуються однієї вікової групи вихованців);
- системні (охоплюють всю методику навчання окремо взятого предмета).

5. За способом реалізації інновацій:

- систематичні, планові або прогнозовані;
- випадкові або спонтанні.

6. За глибиною новаторських змін:

- масові, великі, радикальні, фундаментальні;
- малі, часткові.

7. За характером походження:

- зовнішні;
- внутрішні.

8. За типами нововведень:

- модифікаційні;
- комбінаторні;
- радикальні.

Також інновації класифікують стосовно змісту освіти; форм, методів, технологій процесу навчання й виховання; організації навчально-виховного процесу; системи управління освітою.

Так, щодо змісту освіти інноваційними є: введення державних стандартів початкової освіти; розробка проектів державних освітніх стандартів; розробка загальнодержавних концепцій виховання дітей та молоді на засадах національних, родинних, громадських, індивідуальних цінностей особистості; створення авторських навчальних планів і програм, підручників, навчальних посібників, виховних систем; розробка нової системи оцінювання навчальних досягнень тощо.

Інновації у формах, методах і технологіях процесу навчання та виховання мають вияв у: появі дистанційної форми навчання; діалогових, діагностичних, активних та інтерактивних методів навчання і виховання; запровадженні альтернативних навчально-виховних технологій, таких як: розвивальна, модульно-розвивальна, диференційована, індивідуально-орієнтована, алгоритмізована, проектна, рейтингова тощо.

Прикладом інновацій в організації навчально-виховного процесу закладів освіти можуть слугувати інноваційні нововведення, які стосуються створення варіативних організаційних освітніх структур, таких як: ліцеї, гімназії, коледжі, колегіуми, школи-дитячі установи, школи-комплекси, освітні центри тощо.

До інновацій у системі управління освітою слід віднести запровадження модернізованих управлінських функцій керівника, таких як прогностична, політико-дипломатична, менеджерська, представницька, консультативна; громадсько-державних форм управління; моніторингу; економічних методів управління тощо.

Педагогічні інновації можна представити як схему взаємозв'язку основних структурних елементів навчально-виховного процесу (навчання, виховання й управління) з формами, методами й засобами їх реалізації. У сучасному освітньому інноваційному просторі також спостерігаються різні підходи до впровадження інновацій. З одного боку, впровадження інновації узгоджується зі стратегічними освітніми завданнями, відповідає цілям, загальним і суб'єктивним закономірностям перебігу інноваційних освітніх процесів та механізмам управління ними, а, з іншого – лише епізодично спрямовується на вирішення проголошених освітньою реформою актуальних проблем і не зосереджується на наслідках інтеграції інноваційного продукту з усталеною системою, що більше відповідає природі хаотичного процесу [7].

З метою конкретизації зазначеного вище, акцентуємо увагу на головних завданнях в освітній сфері діяльності, які є значущими в процесі розробки та впровадження інновацій. Є. Григор'єва окреслює їх таким контекстом:

- гармонізувати відношення педагога-практика (та педагогічні системи іншого рівня) з природою інноваційних процесів, соціальних зрушень у суспільстві, які викликають відповідні зміни в педагогічній сфері діяльності та в інноваційному характері розвитку соціальних процесів;

- сформувати у педагога-практика здатність здійснювати життєдіяльність в умовах стрімкого оновлення соціальної і науково-педагогічної інформації, створити умови й передумови для постійного саморозвитку та самореалізації;

- створити умови для оволодіння сучасними психолого-педагогічними знаннями та сформувати здатність швидко переорієнтовуватися на оволодіння освітніми інноваціями.

Слід наголосити на тому, що поряд з терміном «освітні інновації» використовується термін «педагогічні інновації». Означена дефініція трактується в науковій літературі теж неоднозначно. В. В. Химинець, тлумачить педагогічну інновацію як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. Побічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності педагога, підвищення рівня його культури, мислення та світогляду. Творчий пошук та впровадження інновацій в освітній процес веде до новоутворення в цілісній педагогічній системі.

Л. І. Даниленко визначає педагогічну інновацію як актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток.

І. М. Дичківська виокремлює такі види педагогічних інновацій:

- освітні ідеї, які цілковито нові й раніше невідомі;
- адаптовані, розширені або переоформлені ідеї та дії, які набувають особливої актуальності в певному середовищі та у визначений період часу;
- педагогічні нововведення, які виникають у ситуаціях, що пов'язані з новою постановкою цілі за нових умов [3].

На думку Н. Є. Мойсеюк, потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в умовах реформування освіти спричинена:

- входженням України у гуманітарний контекст світової цивілізації; цей процес викликав необхідність у докорінній зміні системи освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу у навчальних закладах різного типу.

- виконанням соціального замовлення на освіченість підростаючого покоління та сформованість здатності до ефективної самореалізації в постійно змінних умовах життєдіяльності;

- зміною ставлення учителів до факту засвоєння і застосування педагогічних нововведень; якщо раніше інноваційна діяльність обмежувалася використанням рекомендованих зверху нововведень, то сьогодні вона набуває дослідницько-пошукового характеру: учитель обирає засоби, прийоми і способи педагогічної діяльності;

- створенням реальної ситуації конкурентно-спроможності закладів освіти [5].

Створення педагогічної інновації – творчий процес, що відповідає умовам пошуку нового, оригінального, оптимального. У результаті здійснення пошуку не завжди виникає і не завжди повинно виникати нове. Процес можна назвати інноваційним тоді, коли йдеться про опанування, поширення інновації в педагогічній практиці. Таким чином, педагогічна інновація – це не тільки сама ідея, а й певне її оформлення.

Висновки. Запровадження інновацій в освіті має здійснюватися з урахуванням:

- неперервності освітнього процесу;
- значущості освіти для індивіда і суспільства;
- орієнтованості на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності;
- відповідності запитам суспільства і потребам особистості;
- орієнтованості процесу навчання на створення умов для саморозвитку та самоактуалізації особистості.

Змістом і метою сучасної освіти має стати людина в постійному розвитку, духовному становленні, гармонізації відносин з собою, іншими людьми, зі світом.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Н. В. Педагогічні технології // Гуманітарні технології. – К., 1994. – С. 30–59.
2. Даниленко Л. І. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – К., 2000. – С. 3–11.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 352 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред.

В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навчальний посібник] / Н. Є. Мойсеюк. – К. : ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2007. – 656 с.

6. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект / За ред. Даниленко Л. – К., 2001. – 186 с.

7. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.

8. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики: Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. – М., 1991.

Станислав Довгий. Інноваційність – важний признак функціонування сучасного образования и осуществления педагогической деятельности.

В статье раскрываются понятия «инновации в образовании» и «педагогические инновации» с учетом их существенных характеристик, признаков новизны, законов протекания инновационных процессов и наиболее распространенных классификаций инноваций.

Ключевые слова: инновации в образовании, педагогические инновации, нововведения, инновационные процессы.

Stanislav Dovhyi. The innovation is an important feature of the functioning of modern society and realization of pedagogical activity.

The article highlights the definitions of “innovations in education” and “pedagogical innovations” due to their essential characteristics, novelty, laws of innovative processes and the most common classifications.

Key words: innovations in education, pedagogical innovations, novelty, innovative processes.

УДК 37.02

О. В. Лісовий

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І ШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВИЯВУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

У статті йдеться про критерії та показники визначення рівнів сформованості навчально-дослідницьких умінь, необхідних для вияву пізнавальної активності в інформаційно-освітньому середовищі Малої академії наук України, функціональність якого забезпечується сучасними засобами і мережними інструментами. Розкрито загальнодидактичні характеристики початкового, середнього, достатнього та високого рівнів сформованості навчально-дослідницьких умінь, які забезпечують готовність і здатність дітей усвідомлено й самостійно здійснювати навчально-дослідницьку діяльність з використанням інформаційного масиву сайту лабораторного комплексу МАНУ www.manlab.inhost.com.ua.

Ключові слова: інтелектуально-творчі уміння; інформаційні уміння; організаційні уміння.